

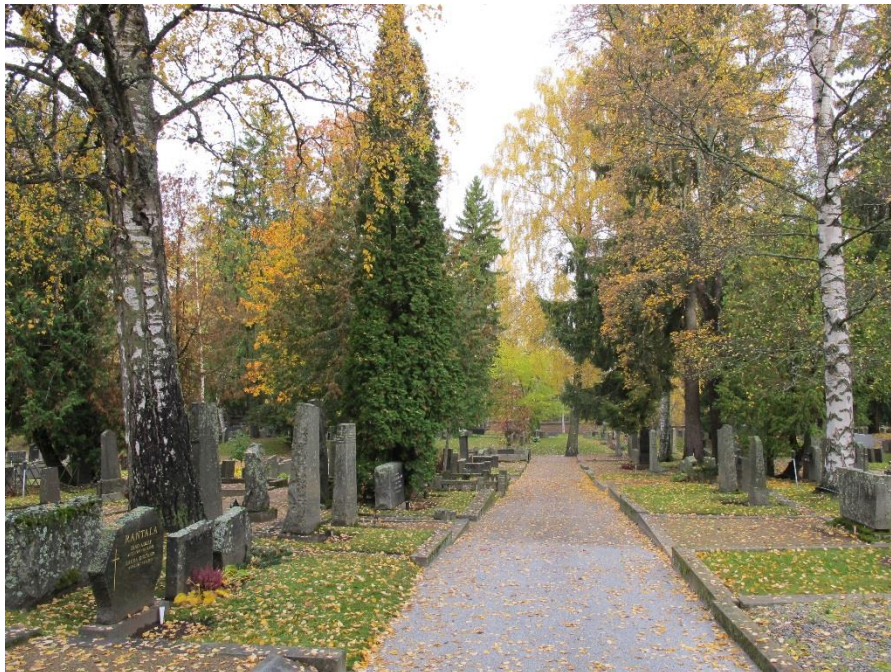
JOHDANTO

Tampereen keskustan itäpuolella sijaitseva Kalevankankaan hautausmaa on perustettu vuonna 1880. Se on Tampereen toiseksi vanhin hautausmaa. Kalevankangas on inventoitu aiemmin vuosina 1989-1991. Inventointi toteutettiin tallentamalla muistomerkkietiedot paperilomakkeille ja ottamalla kuvat mustavalkoiselle kinofilmille.

Kesällä 2015 Kalevankankaalla aloitettiin hautausmaan tarkistusinventointi, jotta tiedot ja kohteiden valokuvat saataisiin päivitettyä sähköiseen muotoon. Tutkija Kirsi Kaivanto Pirkanmaan maakuntamuseosta inventoi hautausmaan vanhimpaan osaan kuuluvan neliön 2 hautausmaan pääportin tuntumassa. Inventoinnissa esitellään Kalevankankaan hautausmaan historia, perustus- ja laajennusvaiheet, rakenteet eli esim. aita ja portit, rakennuksista vanha kappeli (1914) sekä inventointiperusteet eli hautausmaiden kulttuurihistoriallinen arvottaminen.

Kalevankankaan inventointia jatkettiin hautausmaan pääportin pohjoispuolella sijaitsevasta neliöstä numero 3. Inventointi tehtiin 9.-20.10. ja 24.-27.10.2017. Tekijänä oli tutkija Heli Haavisto Pirkanmaan maakuntamuseosta. Inventoinnissa käytiin läpi ja valokuvattiin vuosien 1989-1991 selvityksessä säilytettäväksi suositellut muistomerkit. Neliössä 3 näitä muistomerkkejä oli yhteensä 120. Muistomerkkien tiedot, kuvat, kartat ja inventointiraportti tallennettiin Tampereen museoiden Siiri-tietokantaan. Inventointiraportti ja kuvaliite tulostettiin neljänä kappaleena, joista yksi tulee Pirkanmaan maakuntamuseon arkistoon, yksi tuomiokapitulin arkistoon ja kaksi seurakunnan käyttöön.

Inventoinnin rahoittivat Tampereen evankelis-luterilainen seurakuntayhtymä ja Tampereen hiippakunnan tuomiokapituli.

Käytävä rivien 10 ja 11 välissä neliössä 3.

INVENTOINTI KALEVANKANKAAN HAUTAUSMAALLA 2017

Inventoinnin toteutus

Inventoinnin aluksi saatiin Tampereen seurakunnan arkistosta aiemman, vuosina 1989-1991 toteutetun inventoinnin inventointikortit (neliö 3) kopioituna. Inventointikortteja oli yhteensä 120. Neliössä on 257 hautapaikkaa ja niillä noin 300 muistomerkkiä. Aiemmassa inventoinnissa suositeltiin säilytettäväksi noin kolmasosa neliön muistomerkeistä. Perusteena oli useimmiten ikä, muistomerkit ovat hautausmaan vanhinta kerrostumaa. Muita säilytysperusteita olivat mm. muistomerkin tiedot, haudatun ammatti, valmistajatieto, muistolause, muistomerkin tyyli, koko ja merkitys ympäristön kannalta, henkilöhistoriallinen merkitys tai taideteos.

Vuoden 1989-90 inventoinnin jälkeen hautapaikkojen numerointi on muuttunut. Muutos tehtiin vuonna 1997. Seurakuntapuutarhuri Juha Katajamäki toimitti listan muuttuneista numeroista (kts.Liitteet). Neliössä 3 muuttuneita numeroita oli 245. Inventoinnin toteutuksessa uusi numerointi aiheutti hieman lisätekemistä, eli vanhojen inventointikorttien numerot piti muuttaa uusiksi.

Inventoinnin kenttätöitä tehtiin Kalevankankaan hautausmaalla kolmena päivänä 11.-12.10. ja 17.10.2017. Hautausmaalla käytiin muistomerkit läpi riveittäin ja valokuvattiin säilytettäväksi suositellut. Muistomerkkien valokuvat tallennettiin Tampereen museoiden Siiri-tietokantaan. Muistomerkin kuvan yhteyteen kirjattiin haudan numerotunnus, nimi ja vanhin haudaus. Valokuvista tehtiin inventointiraporttiin erillinen kuvaliite, johon on merkitty tunnistetietojen ja vanhimman hautauksen lisäksi muistomerkin säilytysperuste. Inventointiraporttiin on kirjattu laajemmin muistomerkkien erityispiirteitä sekä mm. henkilöihin, muistomerkkityyppeihin ja inventointialueeseen liittyviä tietoja ja toimenpidesuosituksia.

Inventoinnin rajaus

Kalevankankaan hautausmaalla on kaikkiaan 57 neliötä. Lukuun ei sisälly uusimpia, muistolehdossa ja hietakehdossa sijaitsevia neliöitä. Vuoden 2017 inventointi rajattiin käsittelemään neliötä 3. Se on pinta-alaltaan keskikokoinen muihin hautausmaan neliöihin verrattuna. Neliössä 3 on 14 riviä, rivissä on keskimäärin 20 hautapaikkaa. **Yhteensä neliössä 3 on 257 hautapaikkaa.** Muistomerkkien määrä on huomattavasti suurempi, sillä yhdellä hautapaikalla voi olla 1-6 muistomerkkiä. Muistomerkkejä on vajaat 300.

Aiemmassa vuoden 1989 tutkimuksessa neliöstä oli inventoitu noin 120 hautapaikkaa. Osassa inventointikortteja ei ollut selkeää merkintää, suositellaanko kohde säilytettäväksi vai ei. Näissä tapauksissa muistomerkit valokuvattiin ja oletettiin, että koska kohde on inventoitu, se myös suositellaan säilytettäväksi.

Juice Leskinen muistomerkki pääkäytävän varrella.

Vuoden 2017 inventointiin on otettu mukaan yksi uusi haudaus, vuonna 2006 menehtyneen lauluntekijä ja sanoittaja Juice Leskinen haudaus. Haudalla on kulttuurihistoriallista ja yhteisöllistä arvoa. Muistomerkkinä on kuvanveistäjä Timo Hannusen suunnittelema veistos.

KULTTUURIHISTORIALLISET ARVOT

Näsijärven hukkuneiden muistomerkki 1881, Kalevankankaan hautausmaan ensimmäinen yhteismuistomerkki. Neliö 3, rivi 7, paikka 9.

3003-007-009 YHTEISMUISTOMERKKI / Näsijärven hukkuneiden muistomerkki 1881

Inventoitavalla alueella sijaitsee Kalevankankaan ensimmäinen yhteismuistomerkki, Näsijärven hukkuneiden kahdeksan lapsen muistomerkki vuodelta 1881. Muistomerkki kahdeksankulmainen obeliski, jonka yläosassa on rautapallo. Rautapallon päällä ollut pieni risti on katkennut. Obeliskin sivuilla on metallilaatat, joissa lukee haudattujen nimet. Muistomerkin etuosassa on laatta, jossa on muistolause.

Muistolaatan teksti:

”Tässä lepää kolme poikaa ja viisi tyttöä. Kuin tapaturmaisesti hukkuivat Näsijärven 24 p. Kesäkuuta v. 1881.” --- ”Kuin ei kuolla kotona, Sun tahdostas me saanut, Ei rutto, sota ankara Waan Wesi hukuttanut: Sun sallimastas oli se, Äi’ ansiostam tuomitse, Waan laupeutes jälkeen.”

Muistomerkillä on erityistä kulttuurihistoriallista arvoa iän, muistolauseen, muistomerkkityypin ja yhteisöllisen muistamisen vuoksi. Näyttävällä, rauta-aidan ympäröimällä muistomerkillä on suuri ympäristöarvo. Yhteismuistomerkki toimii myös laajemmin muistamisen paikkana ja sillä on symboliarvoa.

Ikä, alkuperäisyys

Kalevankankaan hautausmaa perustettiin 1880 ja se on Tampereen toinen hautausmaa. Vanhin on 1784 käyttöön otettu Pyyntikirkon kirkkopuisto. Kalevankankaan neliö 3 on hautausmaan vanhinta 1880-luvun aluetta ja sijaitsee aivan pääportin tuntumassa.

Hautausmaalla on alun perin todennäköisesti käytetty myös puisia muistomerkkejä, mutta näitä ei ole jäänyt jäljelle. Puiset muistomerkit lahoavat nopeasti ja niitä on poistettu ajan myötä uusien haudausten tieltä.

Inventoitavalla alueella on säilynyt jonkin verran hautausmaan vanhimman kerroksen, 1880-luvun muistomerkkejä. **Neliössä on yhteensä 35 muistomerkkiä, joissa on tieto 1880-luvulla haudatuista (Liite 3).** Näistä useimmissa on iän ja alkuperäisyyden lisäksi myös muita kulttuurihistoriallisesti arvokkaita piirteitä. Lähes kaikissa on merkittynä haudatun ammatti tai arvo. Muistomerkeissä on valmistajatietoja, muistolauseita ja raamatunlauseita. Neliössä 3 on neljä rauta-aidalla tai ketjulla rajattua hautaus- aluetta, jotka kaikki ovat 1880-luvun haudauksia.

Aivan erityistä huomiota neliössä kiinnittää rautaristien vähäinen määrä. Alueella on kuusi 1880-luvun rautaristiä. Näistä 2 on kaatuneena maassa ja yksi sijaitsee rivien välissä. Kaksi risteistä on rauta-aidalla rajatulla haudalla (3003-002-025_Peterson k. 1884, 1921). **Inventoidussa neliössä on yksi 1880-luvun rautaristi, joka on selvästi aikakauden tyylinen ja sijaitsee alkuperäisellä paikallaan (3003-003-003 Tamlander k.1881).** Muistomerkki on samalla inventoidun alueen vanhimpia.

Hautausmaan vanhimpaan kerrokseen kuuluu myös Näsijärveen hukkuneiden lasten muistomerkki vuodelta 1881 (3003-007-009). Se on Kalevankankaan hautausmaan vanhin yhteismuistomerkki. Kts. yhteismuistomerkit.

3003-003-008 Tamlander
Hautausmaalla erittäin harvinainen
rautaristi vuodelta 1881.

Harvinaisuus

Rauta-aidat

Neliössä 3 on säilynyt vain harvoja hauta-alueita rajaavia rauta-aitoja. Rauta-aidat olivat aikanaan yleisiä etenkin varakkaiden haudoilla. Suomessa rauta-aitoja valmisti 1800-luvun lopulla vain kolme tehdasta; Fiskars, Turun rautateollisuusosakeyhtiö ja Cowie & c:o Turusta. Muutamalla haudalla on säilynyt reunakiveyksen kulmissa pylväät, joihin on ollut todennäköisesti kiinnitettynä rautaketju.

Vuonna 2015 inventoidussa neliössä 2 ei ole säilynyt ainoatakaan 1800-luvun rautaista hauta-aitaa. **Neliön 3 rauta-aidat ovat hautausmaan ainoat vanhat rauta-aitaukset.** Arvokkaat rauta-aidat kertoivat aikanaan haudatun yhteiskunnallisesta asemasta ja varallisuudesta. Ne estivät myös eläinten pääsyn haudalle. Neliön 3 aitauksista kolme on hyvässä kunnossa. Ainoa huonokuntoinen on arkkitehti F.L.Caloniuksen hautaa ympäröivä rautaketju, joka on samalla ainoa hautausmaalla säilynyt rautaketjulla rajattu hauta-alue 1800-luvulta.

Rauta-aidat:

3003-001-029 Karlsson k. 1884
Näyttävä, ehjä valurauta-aita

3003-002-025 Peterson k. 1884, 1921

Hieno gotiikkaan viittaava rauta-aita. Aidan sisällä on kaksi hautausmaalla harvinaista rautaristiä. Toisen ristin päällä on kivinen pienoistori, kyyhkynen. Kokonaisuutena arvokas hauta-alue.

3003-007-009 Näsijärveen hukkuneiden muistomerkki v.1881 kts. Yhteismuistomerkit

3003-008-016 F.L.Caloniuss k. 1881

Arkkitehti Caloniuksen ja hänen perheensä haudaus rajaavat rautaiset pylväät, joiden välissä on rautaketju. Osa pylväistä on hävinnyt ja osa kaatunut maahan. Haudausaitaus on huonossa kunnossa.

Kiviaidat

Inventoidulla alueella on muutamia hienoja kivisiä haudausaitoja, mm. Palmgrenin muistomerkin hieno kokonaisuus.

3003-008-021_Attila k.1915

3003-010_021_Palmgren

3003-010-039_Melan/Enckell

3003-010-021_Palmgren, kiviaidan rajaama haudauskokonaisuus

Rautaristit

Rautaristit yleistyivät suomalaisilla hautausmailla 1840-luvulta lähtien. Ristejä alettiin tuolloin valmistaa kotimaassa rautaruukkien konepajoissa. Ristit olivat isojen konepajojen ”sivutuote”. 1800-luvun puolivälissä perustettiin vielä useita pienempiä valurautaristejä valmistavia yrityksiä ja esim. Turun Skanssin hautausmaan muistomerkeistä yli puolet oli rautaristejä.

Rautaristien suosio laski suurissa kaupungeissa 1900-luvun alkupuolella. Syinä olivat sekä muodin muuttuminen että ihmisten vaurastuminen. Kalliit kiviset muistomerkit olivat pitkään olleet lähinnä varakkaampien saatavilla ja niitä pidettiin rautaristejä arvokkaampina.

Tampereen vanhimmalla hautausmaalla, 1784 käyttöön otetussa Pyynikin kirkkopuistossa oli vielä 1950-luvulla nähtävissä kymmeniä rautaristejä. Nykyisin ristejä on säilynyt vajaa viisitoista.

Kalevankankaalla rautaristejä on todennäköisesti käytetty paljon 1880-90-lukujen hautauksissa. Näistä on säilynyt inventoitavalla alueella vain muutamia. Rautaristit ovat kestävyydeltään kivisiä muistomerkkejä lyhytikäisempiä. Huonokuntoisia muistomerkkejä on aikojen kuluessa poistettu uusien hautauksien tieltä.

Toinen syy ristien vähäiseen määrään saattaa olla inventoitavan alueen sijainti. Pääportin lähellä sijaitseva alue 3 on hautausmaan arvokkainta osaa. Sinne haudattiin nimekkäitä ja vauraita kaupunkilaisia, joilla oli mahdollisuus hankkia näyttävä kivinen muistomerkki sekä rauta-aita tai kivinen aitaus hauta-alueen ympärille.

Rautaristejä:

3003-002-025 Peterson k. 1884, 1921. Kaksi valurautaristiä. Toisen ristin päällä kivinen pienoisveistos, kyyhkynen. Kts. rauta-aidat.

3003-003-008 Tamlander k.1881

Siro ns. läpileikattu valurautaristi, jonka alaosassa on pasuunaa soittava enkeli. **Neliön 3 ainoa tämän tyyppinen risti, hautausmaan vanhimpia muistomerkkejä.** Kts. ikä, alkuperäisyys

3003-007-027 Stenblom k. 1904. Inventoidun alueen ainoa putkiristi. Keskellä olevassa soikeassa laatassa kirjaimet ovat vinossa ja mahd. Stenblom kirjoitettu väärin.

3003-010-009 Canth, takana risti

3003-010-021_Palmgren
takana risti Dahl 1883

3003-014-042-43_takana risti Blom

Kaksi kaatunutta 1880-luvun ristiä muiden muistomerkkien takana ja yksi ehjä rivien välissä.

Lisäksi alueella on kaksi uudempaa ristiä 3003-006-031 Jutila ja 3003-009-038 Konttinen, vuosilta 1967 ja 1969.

Ympäristöarvo

Muistomerkit muodostavat hautausmaan kokonaisuuden. Eli ikäiset, malliset ja kokoiset muistomerkit vaikuttavat hautausmaan eri alueiden yleisilmeeseen ja tunnelmaan. Erityisen suurta ympäristöarvoa on luonnollisesti näkyvillä paikoilla sijaitsevilla muistomerkeillä. Pääportin lähistöllä ja pääkäytävän varrella sijaitsevat muistomerkit luonnehtivat nopeasti kävijälle koko aluetta. Myös muiden kulkuväylien, sisääntulojen ja keskeisten rakennusten lähistöllä sijaitsevilla muistomerkeillä on erityistä ympäristöarvoa.

Kalevankankaan hautausmaan neliöt 2 ja 3 ovat hautausmaan vanhinta osaa ja sijaitsevat pääportin vieressä, pääkäytävän molemmin puolin. Alueiden kokonaisuus on erityisen tärkeä hautausmaan yleisilmeen kannalta ja siihen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Ympäristöarvoltaan tärkeä muistomerkki sijaintinsa vuoksi on heti pääportin vasemmalla puolella, pääkäytävän varrella sijaitseva hautapaikka 3003-001-001 Lumen/Selin. Hauta on ensimmäinen, joka osuu silmiin astuttaessa pääportista sisälle. Haudan muistomerkit ovat 1800-1900 -luvun vaihteelle tyypillisiä pystykiviä. Vanhin hautaus on vuodelta 1899, mikä kertoo hautausmaan iästä ja historiallisista kerroksista. Tamperelaisen kuvaamataidonopettaja Selinin (k.1916) muistomerkissä on lisäksi näyttävä kivireliefikoristelu.

Toinen esimerkki yksittäisestä, ympäristöarvoltaan merkittävästä muistomerkistä on Juice Leskisen muistomerkki pääkäytävän varrella. Muistomerkki edustaa hautausmaan uusinta kerrostumaa ja sillä on suuri henkilöhistoriallisen arvon lisäksi suuri yhteisöllinen ja esteettinen arvo. Sijainnin lisäksi muistomerkkin ympäristöarvoa nostaa sen näyttävä koko.

Myös rauta-aidalla ympäröity, korkea obeliskimuistomerkki Näsijärveen hukkuneiden lasten haudalla rivillä 7 omaa monien muiden kulttuurihistoriallisten arvojen lisäksi myös suuren ympäristöarvon.

Suurta ympäristöarvoa on myös korkeilla pystykivimuistomerkeillä. Pystykivet olivat 1800-1900 -luvun taitteessa suosittu muistomerkkityyppi ja ne kertovat omasta ajastaan. Näyttävät pystykivet muodostavat hautausmaalle tärkeän visuaalisen elementin.

Tärkeä elementti ympäristön kannalta ovat myös hautojen reunakiveykset. Kalevankankaan hautausmaan neliössä 3 on säilynyt melko paljon reunakiveyksiä. Reunakivet tulivat muotiin 1900-luvun alkupuolella, kun hautausmaille alettiin tekemään hautausmaakaavoja hautapaikkojen merkitsemiseksi. Niitä poistettiin 1960-luvulla useimmilta hautausmailta hautojen hoidon helpottamiseksi. Hautausmaan ympäristön elementtinä reunakiveykset rytmittävät aluetta ja viestivät aikakauden hautaustavoista.

Hautoja ympäröivät rauta-aidat ja kiviset aitaukset ovat paitsi harvinaisia, myös ympäristön kannalta tärkeitä. Luonnollisesti myös vanhat rautaristit, suurikokoiset muistomerkit, taide- ja tyylihistoriallisesti merkittävät muistomerkit sekä yksittäiset taideteokset, veistokset ja reliefit omaavat esteettisen arvon lisäksi myös ympäristöarvoa.

Taide- ja tyylihistoriallinen merkittävyys

Taidehistoriallisesti merkittäviä ovat muistomerkit, joissa itsenäinen taideteos on muistomerkki tai itsenäinen kivi- tai metalliveistos on osa muistomerkkiä. Myös hautakivi, johon on työstetty kiinteä korkokuva voi olla taidehistoriallisesti merkittävä. Lisäksi taidehistoriallisesti merkittäviin lukeutuvat muistomerkit, joihin on kiinnitetty reliefi, useimmiten pronssinen.

Mallit ja vaikutteet muistomerkkeihin tulivat 1800-luvulla pääosin ulkomailta, lähinnä Saksasta ja Ruotsista. 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa hautamuistomerkeissä seurattiin ajan yleisiä tyyliuuntauksia. Hautausmaiden muistomerkeissä on nähtävissä mm. uusgotiikan, uusklassismin, jugendin ja vielä funktionalisminkin tyylipiirteitä. Taidehistorian näkökulmasta hautausmaiden muistomerkit edustavat monipuolisesti omaa aikaansa ja ajan yleistä esteettistä ilmaisua.

Valurautaisissa muistomerkeissä taidehistorialliset tyylipiirteet saattavat olla vaikeammin havaittavissa. Valurautaisia muistomerkkejä tehtiin ruukeissa sarjatyönä ulkomaisten mallien pohjalta. Persoonallista leimaa muistomerkkeihin saatiin valitsemalla erilaisia koristeaiheita ja ristityyppejä. Suurimmilla valmistajilla oli tarjolla kymmeniä eri ristimalleja ja niihin liitettäviä koristeaiheita. Muistomerkeissä saattoi olla useita erilaisia symboleita, mm. erilaiset enkeliaiheet, katkenneet kukat ja viljantähkät, kolmiapila Pyhän kolminaisuuden merkinä, valonsäteet, tähdet jne. Symboleilla on useimmiten kristillinen merkitys.

Kalevankankaan hautausmaan neliössä 3 on useita muistomerkkejä, joilla on taide- tai tyylihistoriallista arvoa. Itsenäisiä veistoksia on yksi, Juice Leskisen hautamuistomerkki. Muutamalla haudalla on reliefi, useimmiten haudatun kasvokuva. Haudalla Valvaala/Nyström (3003-004-001) on kaunis Nainen ja lintu -aiheinen reliefi, jonka on suunnitellut kuvanveistäjä Aarre Aaltonen.

Muutamassa muistomerkissä on kivireliefi, mm. kukka-aiheita, seppeleitä, köynnöksiä, ankkuri ja aaltoja. Yksi kiinnostavimpia reliefejä on vuonna 1921 menehtyneen kadetti Virtasen muistomerkkin sivuilla olevat kivimiekat, jotka viittaavat hänen sotilasuraansa.

Taideteokset

Kolmiulotteiset veistokset

3003-005-000 Juhani Juice Leskinen 1950-2006

Kalevankankaan hautausmaan uusia, näyttäviä muistomerkkejä on laulaja, sanoittaja Juice Leskisen haudalla oleva monumentti. Leskisen hauta on suosittu vierailukohde.

Muistomerkkin on suunnitellut kuvanveistäjä Timo Hannunen. (s.1969). Mustaa graniittia oleva veistos on kahdesta osasta muodostuva kaksimetrisen monumentti, jonka keskellä oleva halkeama kuvaa virtaa.

Hannunen on veistänyt myös pääkäytävän vastakkaisella puolella, neliössä 2 sijaitsevan Veikko Sinisalon monumentin.

Reliefit

3003-003-023 Pohjanheimo k.1988 ja 1994
kaksi kasvoreliefiä, ei signeerausta

3003-003-029 Teatterinjohtaja Kaarlo Aarni 1888-1954
Pronssinen kasvoreliefi, taitelijan nimikirjaimet ja vuosi 1955

3003-004-001 Valvaala/Nyström

Reliefissä nainen ja lintu, sign. kuvanveistäjä Aarre Aaltonen 1942

Aarre Aaltonen (1889-1980) oli suomalainen kuvanveistäjä. Aaltosen teokset edustavat koristeellista klassismia, johon varsinkin muotokuvissa liittyy pyrkimys realistiseen henkilökuvaukseen. Aarre Aaltonen on veistänyt useita sankarimuistomerkkejä. Hänen tunnetuin teoksensa on Helsingin Sibeliuksen puistossa sijaitseva Ilmatar ja sotka. Hän on veistänyt myös Oulussa sijaitsevan Leevi Madetojan patsaan (1960). (Wikipedia)

3003-008-021 Tehtailija A.K.Attila 1877-1915

Pronssinen kasvoreliefi, sign. Alpo Sailo

Alpo Sailo (1877-1955), 1902 asti nimenä Albin Leopold Enlund, oli suomalainen kuvanveistäjä ja taidemaalari. Hänen työnsä edustavat hengeltään pääasiassa kansallisromanttista idealismia ja ovat tyyllisesti realistisia. Sailo oli aktiivinen suomalaisuusaatteen kannattaja, ja hänet tunnetaan runolaulajista tekemistään patsaista. Näitä ovat mm. Larin Paraskeen patsas Hesperian puistossa Helsingissä (1949). Hänen suurimpia teoksiaan on 1921 paljastettu M. A. Castrénin muistopatsas Kansallismuseon edustalla Helsingissä. Sailo tunnettiin myös muotokuvamaalarina. Hän oli Akseli Gallen-Kallelan kanssa kansallisromantiikan vaalijoita ja Kalevalaseuran perustajajäseniä. Sailo oli yksi vuonna 1910 perustetun Suomen Kuvanveistäjäliiton perustajajäsenistä. (Wikipedia)

3003-010-001 Näyttelijä Aurora Aspegren 1844-1911
Pronssinen kasvoreliefi, sign. Ludvig Roine XI-5-1911.

Muut taideteokset:

Joissakin muistomerkeissä on erityisen näyttäviä kivireliefejä ja koristeita. Esim. Kadetti Virtasen muistomerkeissä on harvinainen koristelu, yläosassa kaiverrettuna Suomen leijona ja miekat ja sivuilla kaksi kivimiekkää osana muistomerkkiä (kts. myös muistolauseet/raamatunlauseet). Muutamalla haudalla muistomerkinä on kiviristi tai kivimalja.

3003-002-031 Kadetti Virtanen k.1921, muistomerkeissä sivuilla kivimiekat

3003-005-035 Ylikonemestari Prikander k.1929, ankkuri ja aallot

3003-001-001 Selin k.1916, kivireliefi, ruusuja maljassa

3003-005-025 Ruuskanen k. 1910, kivireliefi tähti

Tyylihistoriallisesti merkittäviä muistomerkkejä

Inventoidulla alueella on säilynyt useita 1800-1900 -luvun vaihteelle tyypillisiä korkeita, ylöspäin kapenevia pystykiviä. Kokonaisuutena nämä muistomerkit edustavat oman aikansa muistomerkkityyliä. Muutamassa muistomerkissä on hienovaraista, jugendiin tai uusklassismiin viittaavaa muotoilua (esim. 3003_005_030_Huuskonen ja 3033-006-016_Thurman, jugend). Uusklassismiin viittaa myös alueen ainoa *katkennut pylväs* -muistomerkki, 3003-009-016_Jäderholm.

Henkilöhistoriallinen merkittävyys

Kulttuurihistoriallisesti merkittäviä

3003-008-016 Arkkitehti Frans Ludvig Calonius (19.11.1833 Porvoo – 8.12.1903 Tampere)

F.L.Calonius toimi Tampereen ensimmäisenä kaupunginarkkitehtina 1876–1891. Hän suunnitteli useita uusrenessanssityylisiä puu- ja kivirakennuksia Tampereelle ja laati asemakaavat Tampereen Amurin, Tammelan ja Kyttälän alueille. Tunnetuimpia Caloniuksen suunnittelemissa rakennuksissa ovat Finlaysonin Plevnan kutomorakennus, Finlaysonin kirkko sekä Tampereen Keskustorin varrella sijaitsevat Selinin talo ja Sandbergin talo.

Kalevankankaan hautausmaalle Calonius suunnitteli hautausmaan toimistorakennuksen, alkuperäisen puisen aidan ja uusklassismia edustavan tiilirakenteisen, valkoiseksi kalkitun portin. Nykyinen portti on kaupunginarkkitehti Bertel Strömmerin käsialaa vuodelta 1937.

Helsingin Meilahdessa sijaitsevan, nykyisen pääministerin virka-asunnon Kesärannan Calonius suunnitteli alun perin omaksi kesähuvilakseen 1873.

3003-005-000 Juhani Juice Leskinen 1950-2006

Juhani Juice Leskinen (vuoteen 2006 Pauli Matti Juhani ”Juice” Leskinen, 19.2.1950 Juankoski – 24.11.2006 Tampere) oli suomalainen laulaja-lauluntekijä, sanoittaja, runoilija ja kansantaiteilija. Tämän ohella hän toimi muun muassa kääntäjänä ja kolumnistina. Häntä on kutsuttu ”suomalaisen pop-musiikin kulmakiveksi” ja ”suomalaisen rock-musiikin isähahmoksi”.

Juice Leskisen vaikuttava hautamuistomerkki on Kalevankankaan hautausmaan suosituimpia vierailukohteita. Muistomerkkin on suunnitellut kuvanveistäjä Timo Hannunen. Inventoinnin aikana muistomerkillä vieraili useita yksittäisiä henkilöitä ja ryhmiä. Muistomerkkin suosio kertoo lisääntyneestä kiinnostuksesta hautausmaita ja julkisuuden henkilöiden muistomerkkejä kohtaan.

Paikallisesti merkittäviä

3003-001-001 Selin k.1916

Ensimmäinen tamperelainen kuvaamataidon opettajan koulutuksen saanut henkilö.

3003-003-029 Aarni

Teatterinjohtaja Kaarlo Aarni (1888 -1954) oli suomalainen teatteriohjaaja ja teatterinjohtaja. Aarni oli johtajana Tampereen teatterissa 1940–1942 ja Mikkelin teatterissa 1949–1950. Vuonna 1921 Aarni ohjasi Tampereen teatterissa Shakespearen näytelmän Kuten haluatte. Aarni palkittiin Pro Finlandia -mitalilla 1948.

3003-010-001 Aspegren

Maria Aurora Olivia Aspegren (1844-1911), os. Gullstén. Aurora Aspegren oli suomalainen näyttelijä ja Suomalaisen Teatterin ensimmäinen naisnäyttelijä. Hänen vahvinta osaamisalaansa oli tragedia. Aspegren liittyi Suomalaiseen Teatteriin, kun Kaarlo Bergbom perusti sen Helsinkiin vuonna 1872. Vuonna 1887 Aspegren perusti miehensä August Aspegrenin kanssa Suomalaisen Kansanteatterin, jonka ensimmäinen esitys pidettiin Tampereella 11. syyskuuta 1887. Aspegren näytteli Kansanteatterissa kymmenen vuotta. Lopun elämänsä hän vietti Tampereen lisäksi Ruoveden Muroleessa, josta hän osti isänsä kotitilan Toikan.

3003-014-22 Päätoimittaja Kyösti Kanninen 1871-1915

Paikallishistoria, Kyösti Kanninen oli Tampereen Sanomien päätoimittaja 1906–1915.

Muu syy (muistomerkissä ammattinimike, muistolause, valmistaja, muistomerkin erikoisuus)

Inventoidulla alueella on useita muistomerkkejä, joista löytyy tietoja vainajasta, muistomerkin valmistajasta, muistolause tai raamatunjae. Suurin osa näistä on samalla hautausmaan vanhimman kerroksen, 1880-1890 -luvun muistomerkkejä.

Ammatteja/nimikkeitä

Ammattia tai asemaa osoittavien nimikkeiden käyttö muistomerkeissä oli yleistä 1800-luvun lopulla. Nimikkeiden käyttö alkoi vähentyä 1900-luvun alkupuolella. Kalevankankaan vanhimmassa osassa on säilynyt paljon muistomerkkejä, joissa on näkyvissä nimike. Nimikkeet kirjoitettiin pitkään ruotsiksi mutta 1800-luvun lopussa suomenkieliset nimikkeet olivat jo yleistyneet. Vanhoja nimikkeitä ovat mm. talonomistaja ja "neitsy" tai "neitsyt", joilla viitattiin naimattomaan naiseen. Kalevankankaalla näkyy myös uudempia ammattinimikkeitä, kuten "teatterinjohtaja".

Talonomistaja (useita)

vaimo, tytär, lapset, puoliso

Guld och silfver arbetaremästaren

Kadetti

Kollegieassessoren

Lantmäteringenjören

Teatterinjohtaja

Työnjohtaja

Neitsy, neitsyt

Medicinelicentianter

Kollegiassessoren och riddaren

Fabrikägaren

Stabskaptenen

tyttökoululainen

Kaupunginkamreeri

Tehtailija

Rautasorvaaja

Apotekaren

Bergsrådet

rehtori

tohtori

Raamatun lause/muistolause

1800-luvun alkupuolella yhteiskunnan merkkihenkilöiden muistomerkeissä käytettiin pitkiä muistotekstejä vainajan teoista. 1800-luvun puolivälissä kivisten ja puisten muistomerkkien rinnalla alkoivat yleistyä rautaristit. Risteihin lisättiin nimi ja haluttu teksti, mutta tekstistä maksettiin kirjaimittain. Tämä vähensi osaltaan pitkien tekstien käyttöä, tosin niitä ei helposti saanut ristiin mahtumaankaan.

Kalevankankaan neliön 3 muistomerkeissä muistolauseet ja raamatunlauseet ovat harvinaisia. Yksi pisimmistä teksteistä on Kadetti Virtasen haudalla (3003-002-031).

"Kadetti Olavi Bernhard Virtanen 18/8 1903 kaatui Porajärvellä Aunuksen puolesta 30/12 1921
Kaunis on kuolla
kun joukkosi eessä
urhona kaadut
taistellen puolesta maas
puolesta heimosikin
Kadettitoverit ja vanhemmat pystyttivät patsaan"

Muistolauseita:

3003-002-031 Kadetti Virtanen k.1921 (kts. yllä)

3003-004-027 "Kuolon kautta elämään"

3003-005-010 "Kristus on minulle elämä, Kuolema on minulle voitto"
(Neitsyt Ahlströmin haudalla k. 1910)

3003-002-015 "Kristus är mitt lif och Döden är min winning"

3003-005-090 "Vaeltaja, muista kuolemaasi"

3003-013-014 Wallenius/Ruohtula kaunis muistolause uudella haudalla, k.1997,2003:
"Ehjä elämän kaari päättyi syvään rauhaan"

3003-014-001 Litukka k. 1919 "Kristus on minulle elämä, Kuolema on minulle voitto"

sekä muutamia raamatunkohtia, esim.

3003-001-009 Joh 3:16

3003-014-010 Jaakkola k. 1931 Hebr.13:14, latinankielinen teksti

Valmistajatieto

Neliössä 3 on neljä muistomerkkiä, joista löytyy valmistajatieto. Valmistajatietoja merkattiin toisinaan sekä rautaisiin että kivisiin muistomerkkeihin. Parhaimmillaan valmistajatiedot voivat antaa uutta tietoa paikkakunnan teollisuudesta. Tieto merkittiin yleensä kiven alareunaan.

3003-003-018 Nylund k. 1916. Valmistaja P. Toivonen Tampere.

3003-004-010 Rätty k. 1896. Valmistaja J.A.Packalin

3003-011-012 Mansner k.1882
Kelloseppämestari Harald Teodor Mansner sekä poikansa ja vaimonsa
Valmistajatieto J.A.Packalin Pälkäne

3003-011-027
Marscén k. 1895 merkittävä kauppiassuku. Valmistajatieto Kiviveistämö R.Pettersson, Tampere

Muistomerkin erikoisuus

3003-009-003_Hymander ja 3003-010-003_Hymander
Muistomerkeissä nimitteksti on reunakivien etuosassa.

Esimerkkejä haudan uudelleenkäytöstä/uuden ja vanhan muistomerkin sovittamisesta

3003-013-014
Wallenius k.1883 /Ruohtula k.
1997
uusi muistomerkki toteutettu
vanhan tyyliin, uudessa on myös
muistolause

3003-013-028
Lindgren k.1884,1894
Muistomerkin alaosassa uusia
laattoja, tyylikäs kokonaisuus

HUOMIOT JA TOIMENPIDESUOSITUKSET

Huomioita neliöstä 3

- ei puuristejä
- 1880-1890 -luvun rautaristejä vain neljä ehjää
- hauta-alueiden aitoja vähän (4 rauta-aitaa ja muutama kivinen)
- reunakiviä kohtuullisesti
- yleisilmeessä on näkyvissä vuosisadan vaihteen muistomerkkityyli - korkeat, kapenevat pystykivet
- uusia muistomerkkejä vanhojen joukossa mm. 1960-luvulta ja 2000-luvulta
- yksi yhteismuistomerkki (1881) ja yksi suurikokoinen veistosmuistomerkki (2006)
- rivit 10 ja 11 muodostavat hienon kokonaisuuden - lähes kaikki reunakivet ovat säilyneet ja muistomerkit ovat melko yhtenäisesti 1910-1920-luvulta

Toimenpidesuosituksia

- Neliössä 3 on säilynyt 35 kpl hautausmaan vanhimman kerroksen, 1880-1890-luvun muistomerkkejä. Näihin muistomerkkeihin tulee kiinnittää erityistä huomiota ja pitää mahdollisuuksien mukaan kunnossa
- erityistä huomiota kiinnitettävä muistomerkkiin 3003-003-008 Tamlander, joka on inventoidun alueen vanhin rautaristi (1881) ja aikakaudelle tyypillinen
- alueella on säilynyt vain 4 rauta-aidalla rajattua hauta-aluetta. Rauta-aitojen kuntoa tulee tarkkailla. Haudan 3003-008-016 arkkitehti F.L.Calonus k. 1881 aitaus suositellaan korjattavaksi esim. oppilastyönä
- suositellaan, että hautojen reunakiveyksiä ei poisteta
- hautausmaalla on ollut tapana siirtää käytöstä poistuneita muistomerkkejä hautausmaan ulkopuolelle, portin toisella puolella sijaitsevalle ”hautamuistomerkkien hautausmaalle”. Jokainen siirto vähentää hautausmaan kerroksellisuutta ja kulttuurihistoriallista arvoa. Suositellaan, että muistomerkit pyritään ensisijaisesti säilyttämään alkuperäisellä paikallaan ja etsimään niille jatkokäyttöä

LOPUKSI

Kalevankankaan hautausmaan vanhimmassa osassa on säilynyt hyvin 1800-1900 -luvun vaihteen hautausmaan yleisilme ja tunnelma. Hautausmaan kerroksellisuuden kannalta tärkeitä muistomerkkejä ovat alkuperäiset 1880-luvun muistomerkit, joita ei ole enää paljon jäljellä. Inventoidun alueen noin kolmestasadasta muistomerkistä 35:ssä on tieto 1880-luvulla haudatusta.

Viime vuosisadan vaihteessa suosituin muistomerkkityyppi oli rautaristien lisäksi pystykivi. Korkeat, kapeat pystykivet muodostavat selkeän ja vaikuttavan elementin ympäristössä. Ne tuovat kokonaisuutena hautausmaalle ”vanhaa”, arvokasta tunnelmaa ja edustavat oman aikansa muistomerkkityyliä. Korkeilla, vuosisadan vaihteen pysty kivillä on ikäarvon lisäksi aina myös ympäristöarvoa. Nämä muistomerkit ovat tyypillisiä neliöiden 2 ja 3 edustamalle aikakaudelle ja hautausmaan vanhimmalle kerrokselle.

Hautausmaan vanhimman osan yleisilmeeseen vaikuttavat voimakkaasti hautojen reunakiveykset, jotka rytmittävät tilaa ja muodostavat selkeän linjan käytävien varrelle. Reunakiveykset ovat 1910-1920-luvulle tyypillisiä ja niillä on ympäristöarvon lisäksi tyylihistoriallista arvoa.

Kalevankankaan hautausmaan kasvillisuutta on tuotu hienolla tavalla esille netistä saatavalla hautausmaan puukartalla. Samoin hautausmaalle haudatuista tunnetuimmista henkilöistä löytyy esite. Hautausmaaturismi on lisääntynyt voimakkaasti viime vuosina. Erilaiset esitteet ja kartat palvelevat hyvin yleisöä ja lisäävät osaltaan hautausmaiden arvostusta kulttuuriympäristöinä, yhteisen muistamisen paikkoina ja viherympäristöinä.

LÄHTEET

Gardberg, C. J. , Maan poveen : Suomen luterilaiset hautausmaat, kirkkomaat ja haudat. 2003

Hautausmaakulttuuri. Pirkanmaan XVIII Museopäivän esitelmät. Tampereen kaupungin museolautakunnan monisteita 15. Tampereen kaupungin museot - Pirkanmaan maakuntamuseo 1988.

Hautausmaiden inventointiopas. Toim.Laura Tuominen. Museoviraston oppaita ja ohjeita 10. Museovirasto 2015.

Hautamuistomerkkien hoito. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 24. Museovirasto 2003.

Arkistolähteet

Tampereen evankelis-luterilaisen seurakuntayhtymän keskusarkisto

Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulin arkisto

Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto